

Pr. dr. ILIE MACAR

**SFÂRȘITUL OMULUI ȘI AL LUMII,
ÎNTRE ADEVĂR ȘI UTOPIE**

Eshatologie și erezie

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2014

CUPRINS

Introducere	5
Psihoza sfârșitului într-o lume secularizată	5
Atitudinea Bisericii față de această provocare	11
Eshatologia din perspectiva filosofiei și științei contemporane.....	15
Eshatologia Revelației – sens al existenței	19
Actualitatea unei preocupări existențiale ancestrale și variațiile ei.....	25

1

Sensul final al întregii creații – Eshatologia ortodoxă reevaluată în contextul actual al misiunii Bisericii

I. Sfârșitul omului. Elemente de tanatologie ortodoxă ca răspuns față de provocările secularist-nihiliste și sectariste de astăzi	33
Taina eshatologiei creștine: sensul morții, dezvăluit în lumina Învierii lui Hristos	33
Moartea ca plată a păcatului și starea sufletelor după despărțirea de trup. Judecata particulară.....	41
Moartea spirituală duhovnicească și moartea fizică	66
Înțelesul dublei învieri. Învierea spirituală (duhovnicească) prin Taina Botezului și reînnoirea ei prin Pocăință și Împărtășanie, în Biserică.....	69
II. Sfârșitul lumii. Transfigurare, datorită Învierii lui Hristos, iar nu aneantizare nihilistă	77
Învierea tuturor oamenilor la sfârșitul chipului actual al lumii.....	77
Sfârșitul lumii, învierea cea de obște, a doua venire a Domnului și Judecata universală (Parusia)	79
„Cer nou și pământ nou” – trupurile înviate, transfigurate, datorită împărtășirii cu Trupul cel înviat al Mântuitorului	96

**Milenarismul advento-iehovist și falsele speranțe mesianice
ale eshatologiei neoprotestante. Exegeza textelor
scripturistice „controversate”**

I. De la hiliasmul primelor veacuri la milenarismul sectelor advente	107
Hiliasmul (milenarismul) primelor veacuri - părintele mișcării advente moderne	107
Conceptiile milenariste de astăzi și promotorii lor: adventiștii, iehoviştii și mormonii	115
Mișcarea adventă și denominațiunile - care o reprezintă	115
Milenarismul advent și trăsăturile lui de influență cabalist-sionistă	125
Organizația „Martorii lui Iehova” și virulenta propagare a împărăției milenare	133
Mormonii sau „Biserica Sfinților Ultimelor Zile”	154
Falsa interpretare a textelor scripturistice în legătură cu Parusia, în concepțiile advente despre „mileniu”	159
II. Învățătura ortodoxă despre Parusie și explicarea corectă a textelor scripturistice răstălmăcite de către milenariști	163
Biserica – începutul Împărăției lui Dumnezeu pe pământ	164
Înțelegerea profetiei lui Daniel și a capitolului 20 din Apocalipsă	168
Interpretarea corectă a cărții proorocului Daniel	168
Cartea <i>Apocalipsei</i> în contextul Noului Testament	172
Exegeza corectă a capitolului 20 din <i>Apocalipsă</i>	173

**Provocarea eshatologică a sincretismului neognostic
modern și contemporan. Teozofie și New Age**

I. Sincretismul teozofic modern și răstălmăcirea eshatologiei creștine prin propagarea concepției despre reîncarnare	195
De la gnosticismul antic la neognosticismul cabalistic ocult	195
Mișcarea spiritist-teozofică și antropozofică – reactualizare în variantă modernă a sincretismului gnostic anticreștin	208
Mișcarea și practica spiritistă	208

Teozofia sau spiritismul „teologizat”	216
Antropozofia – sincretismul neognostic cu față umană	222
Conceptia despre reîncarnare – încercare de alternativă sincretist-teozofică față de învățătura eshatologică a Bisericii.....	227
Reîncarnarea (metempsihoza) – idee centrală a sincretismului neognostic	227
Originile doctrinei despre metempsihoză (reîncarnare).....	228
Reîncarnarea în concepția sincretistă teozofico–antropozofică	230
Biblia și reîncarnarea – încercare eșuată de armonizare.....	242
Reîncarnarea – incompatibilă cu Învierea ca fundament al eshatologiei creștine.....	247
II. Mișcarea <i>New Age</i> – propagatoare a teozofiei anticreștine în manieră postmodernistă.....	252
„New Age” – o altfel de așteptare milenaristă a omului secularizat	252
Demascarea falselor oferte „sapiențiale” new age-iste și combaterea nihilismului acestora prin înțelegerea adevăratei eshatologii	263
Concluzii.....	285
Postfață	289
Bibliografie selectivă.....	291

Cuvânt înainte

Părintele Ilie Macar, preot paroh la Parohia „Sfântul Nicolae” din orașul Câmpulung Moldovenesc, este un teolog competent și un preot slujitor model, cu o conștiință misionară lucidă și responsabilă, cu o dragoste reală față de Biserica Mântuitorului Hristos din Bucovina.

Doctor în teologie, titlu acordat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității București pentru teza: *Învierea lui Hristos și învierea noastră prin El, tăgăduită și răstălmăcită în concepția sectelor moderne*, părintele Macar publică la Editura Doxologia a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei prezenta lucrare intitulată: *Sfârșitul omului și al lumii, între adevăr și utopie. Eshatologie și erezie*.

Eshatologia reprezintă un adevăr de credință major pentru Biserica Ortodoxă întrucât se referă la etapa finală (τὰ ἔσχατα – cele din urmă) a istoriei mântuirii, la ceea ce va urma după „trecerea” și „transfigurarea” chipului actual al lumii, în general, și al fiecărei persoane umane, în special.

Reflexia teologică asupra eshatologiei și, implicit, asupra sfârșitului omului și al lumii, răspunde și unei realități constitutive ființei umane, și anume: dorința de a cunoaște viitorul și speranța într-un viitor fericit. Datorită acestei realități, omul nu trăiește doar în trecut, prin amintirile sale, nici numai în prezent, prin actele și acțiunile sale, ci își proiectează viața în viitor prin dorințele și aspirațiile sale. Cu alte cuvinte, nu există conștiință umană care să nu fie cutreierată, la un moment al devenirii sale, de aceste trei întrebări fundamentale: Cine sunt? De unde vin? Încotro mă îndrept?

Părintele Ilie Macar constată că aceste întrebări revin obsedant și în conștiința omului contemporan asaltat de diverse

ideologii secular-umaniste sau de mișcări religioase spiritua-
list-iluzioniste (p. 15). Primele îi propun omului un viitor
utopic mai bun, în împărăția acestei lumi, fără nici o raportare
a ei la Dumnezeu, ultimele îi promet, la fel, un viitor utopic,
într-o împărăție a lui Dumnezeu lipsită de repere teologice
și, ca atare, inventată de unii „lideri” religioși, pentru a mo-
dela modul de a gândi și de a fi al adeptilor lor.

După ce prezintă, într-un mod sistematic și bine argu-
mentat, învățătura Bisericii Ortodoxe cu privire la eshatol-
ogie, în contextul misionar actual (pp. 37-110), autorul, fo-
losind o bibliografie bogată și diversă, face o analiză critică
obiectivă a modului eronat și tendențios în care unele miș-
cări religioase, creștine sau necreștine, interpretează textele
biblice referitoare la sfârșitul omului și al lumii (pp. 111-286).
Demersul său este motivat de faptul că multe dintre aceste
mișcări religioase practică un prozelitism programat, mai mult
sau mai puțin agresiv, printre credincioșii Bisericii Ortodoxe.

Părintele Macar ne atrage atenția, în prefața lucrării, că
scopul pe care l-a urmărit pe tot parcursul ei nu este unul
polemic sau provocator, ci unul apologetic și mărturisitor.
Cutreierat lăuntric de flacăra credinței lucrătoare prin iubire
și de responsabilitatea pastorală față de Biserica lui Hristos
și valorile sale, autorul a dorit ca, la finalul lecturii acestei
cărți, fiecare cititor să înțeleagă faptul că în orizontul esha-
tologic al Ortodoxiei creștinul „nu trăiește cu groază apo-
caliptică sfârșitul formei actuale a lumii și nici nu se amă-
gește cu speranța iluzorie a «venirii Domnului Isus» pentru ca
să se întemeieze o împărăție milenară numai «cu cei aleși» –
cum susțin sectele neoprotestante, ci are în vedere preocu-
parea constantă, smerită și statornică de a se pregăti pentru
sfârșitul iminent al vieții sale pământești și idealul vieții
veșnice, care se va arăta deplin în starea de înviere, după
judecata universală, pe care o va înfăptui Hristos, la a doua
Sa venire într-o slavă” (p. 290).

Felicităm pe părintele dr. Ilie Macar pentru această lucrare și îi dorim să fie în continuare un teolog luptător pentru apărarea credinței ortodoxe față de orice formă ideologică agresivă și, în același timp, să rămână un smerit slujitor al Bisericii lui Hristos și un devotat mărturisitor al Învierii Sale, început și temei al învierii noastre.

Pr. prof. univ. dr. Gheorghe Popa,
prorector al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

De la hiliasmul primelor veacuri la milenarismul sectelor advente

Concepțiile milenariste moderne, exprimate în cadrul mișcării advento-iehoviste, își au originea în eshatologia iudaică din primele veacuri creștine, potrivit căreia vârsta lumii ar fi de numai șapte milenii, ultimul reprezentând împărăția mesianică – o epocă de pace și fericire pe pământ. Cu toate acestea, nu trebuie să confundăm erezia hiliastă (milenaristă) care i-a influențat pe unii Părinți ai Bisericii în primele veacuri, cu milenarismul advento-iehovist de astăzi, care împărtășește mai mult idei cabalist-sioniste iudaice, decât creștine.

Studiul de față prezintă, sintetic, concepția adventistă și iehovistă despre împărăția de o mie de ani a celor „aleși” cu Hristos pe pământ, dar încearcă să răspundă acestor provocări eretice prin recursul apologetic, cu explicații filologice și contextuale ale *datului revelat* din Sfânta Scriptură, care nu lasă loc decât interpretării corecte a Bisericii.

Hiliasmul (milenarismul) primelor veacuri – părintele mișcării advente moderne

În sens larg, *hiliasmul* (gr. τὰ χίλια = o mie) sau *milenarismul* (lat. *mille* = o mie) este o erezie a primelor veacuri creștine, care susține că lumea zdruncinată și imperfectă de după căderea în păcat va fi ridicată de Hristos la starea edenică, când va împărăți cu oamenii o mie de ani.¹ Așteptarea revenirii

¹„Dacă privim acea epocă de aur ce se va reîntoarce, ca pe un răstimp de o mie de ani (având în vedere faptul că zilei a șaptea, ca zi de odihnă a Domnului, ar trebui să-i corespundă un mileniu, ca și celor șase zile de creare premergătoare șase milenii), atunci avem hiliasmul într-un înțeles mai îngust, așa cum îl găsim în iudaismul dinaintea de Hristos și la cabaliștii postcreștini”. Vezi: Vasile Loichiță, *Hiliasmul (Milenarismul). Expunere critică și dogmatică*, Cernăuți, 1926, p. 31.

lui Hristos și speranța că va urma apoi o perioadă de o mie de ani de pace și fericire pe pământ este întâlnită în primele secole creștine atât la eretici, cât și la unii Părinți și Scriitori bisericești, iar în Occidentul Evului Mediu, în ciuda eforturilor Bisericii Romano-Catolice de a tempera excesele, ideile milenariste au constituit motorul multor grupări aflate la marginea protestantismului².

De fapt, originea milenarismului este foarte veche. Îl aflăm în timpurile dinaintea venirii Mântuitorului, când iudeii, sub povara unor grele condiții istorice, aspirau la o împărăție sub conducerea unui puternic Mesia pământesc, care avea să întemeieze „o eră de prosperitate și de fericire pentru Israelul regenerat”³.

Iudeii, interpretând profețiile mesianice de la Isaia (65), Iezechiel (37), Maleahi (4, 1-2), Ioil (3, 14) și alte texte, spuneau că Dumnezeu îi va aduna dintre toate națiile pământului, atunci când îi va judeca pe toți vrăjmașii lor și ei se vor bucura pe pământ de o fericire desăvârșită. Dumnezeu anunțase prin profetul Isaia că va crea „un cer nou și un pământ nou” și că poporul se va bucura deplin în cetatea fericită a Ierusalimului. Cei care recunoșteau că Iisus Hristos este Mesia nu au scăpat din vedere promisiunile deosebit de favorabile din Vechiul Testament și se aflau printre ei unii care credeau că, după venirea lui Antihrist și sfârșitul lumii care îl va urma, va avea loc o primă înviere a dreptilor, care vor împărăți cu Hristos o mie de ani, răzbunându-se pe păcătoșii care le creaseră atâtea neazuri⁴. Dacă până acum, evreii au fost asupriți de multe popoare, prin Mesia, rolurile, spun ei,

² Radu Petre Mureșan, *Atitudinea Bisericilor Tradiționale Europene față de prozelitismul advent. Impactul în societatea contemporană*, teză de doctorat, Editura Universității din București, București, 2007, p. 36.

³ G. Bardy, „Millenarisme”, în A. Vacant/ E. Mangenot (ed.), *Dictionnaire de Théologie Catholique*, Paris, 1928, tom X, 2, col. 1760.

⁴ V. de Perrodil, *Dictionnaire des hérésies, des erreurs et des schismes*, Tome second, Paris, 1845, p. 193.

se vor schimba, aceștia răzbunându-se fără milă pe păgâni și profitând de deplină bunăstare materială, din care nu vor lipsi plăcerile lumești de tot felul. O asemenea credință i-a atras și pe unii iudei convertiți la creștinism, fiind favorizată și de ideea apropiatei veniri a Domnului.

Cel dintâi eretic cunoscut ca milenarist este Cerint, iudeu din Alexandria și contemporan, mai târziu, cu Sfântul Apostol Ioan. Gnostic iudaizant, el învață că Mântuitorul va stabili, la a doua venire, o împărăție pe pământ în care locuitorii Ierusalimului se vor bucura de plăcerile trupului și că acele plăceri vor dura o mie de ani⁵.

Prin gnosticismul iudaizant al lui Cerint și prin ereziile ebioniților, această falsă concepție a trecut și pe tărâm creștin, astfel încât, explicând literal și aplicând locuri biblice din Noul Testament, va da naștere la două direcții în eshatologie: 1. Hiliasmul eretic și sectar de direcție vulgară; 2. Hiliasmul creștin de direcție spirituală și moderată.

Hiliasmul eretic vulgar îl are ca promotor pe Cerint, cu rătăcirea lui că Hristos, după a doua Sa venire, va înființa pe pământ o împărăție de o mie de ani, pe care o deducea nu numai din speranțele naționaliste ale iudeilor, ci și din interpretarea eronată a Apocalipsei. Și ebioniții – partidă rigoristă a creștinilor iudaizanți, care susțineau obligativitatea Legii mozaice, îl condamnau pe Apostolul Pavel și îl considerau pe Hristos drept cel mai mare profet, dar nu și Dumnezeu, – credeau că la a doua venire a lui Hristos va urma o împărăție pământească milenară a lui Mesia⁶.

Neînțelegerea învățaturii despre răscumpărare și persistența mentalității iudaice au adâncit și mai mult ruptura acestor grupări iudaizante de Biserica creștină mamă. Cerint poate fi socotit ca fiind cel dintâi hiliast care a transplatat ideea unei împărății terestre și egoiste din iudaism în creștinismul

⁵ Vasile Loichiță, *op. cit.*, p. 11.

⁶ *Ibidem*, p. 12.

primar, a cărui învățătură nu era încă pe deplin formulată. Cu toate că venea din rândul gnosticilor, care voiau să spiritualizeze toate reprezentările simțurilor (ceea ce este, de fapt, contrar concepției hiliaste), „Cerint, în a cărui doctrină, în genere, se contopiseră idei gnostice și ebionitice, admite și pune în vedere o împărăție de o mie de ani, în care oamenii buni după substanță se împărtășesc de nemăsurata gustare vulgară a tuturor plăcerilor senzuale, până la desfrâu”⁷. Când va începe mileniul, Ierusalimul reînviat în mărirea de odinioară va fi reședința acestei împărății, de unde va domni peste toate împărățiile pământului. Atunci, cultul mozaic va fi reșezat, cu toate prescripțiile Legii vechi, iar Hristos îi va răsplăti pe dreptii Săi pentru toate necazurile suferite, cu toate bunurile și plăcerile pământești.

Învățătura hiliastă specifică eshatologiei iudaice precresătine a fost preluată de ebioniți, apolinariști, aboriți, anabapțiști, hughenoți, swedenborgieni, irvingieni, mormoni, darbiști, russeliști (iehoviști), adventiști și alte secte derivate din aceștia. În literatura rabinică, adepții hiliasmului au găsit temeiul și sursa de informație pentru învățătura lor, iar Apocalipsa Sfântului Ioan, interpretată într-un mod fantezist, a constituit pentru ei o sursă și un pseudotemei⁸.

Hiliasmul de direcție spirituală și moderată a prins teren în învățătura unor Părinți ai Bisericii, dar, desigur, într-un cu totul alt sens, deosebit de eretici. Așteptările hiliaste de nuanță spirituală ale creștinilor primelor veacuri își aveau temei adânc în strâmtorările și prigonirile sângeroase ale Bisericii din acel timp. Cu cât numărul martirilor creștea, cu atât mai mult se mărea dorința creștinilor de a se uni cu Domnul și Izbăvitorul lor, fapt care i-a dus la considerarea Parusiei ca fiind foarte aproape, când, în sfârșit, se va face dreptate tuturor.

⁷ *Ibidem*, pp. 13-15.

⁸ Pr. Asist. Dr. Nicolae Dură, „Hiliasmul, doctrină ereziarhă”, în *Ortodoxia*, XXXVI (1984), 1, p. 73.

nezeu și totodată, ca acela care este cel mai înverșunat dușman al ei.

Etimologic, „diavol” vine de la verbul grecesc διαβάλλω (a calomnia), al cărui corespondent la evrei era ἠϙΨ (satan), σατανάς (satană, dușman, vrăjmaș). Apostolul l-a numit mai întâi „balaur” (δράκων) pentru că în această monstruoasă înfățișare îl va fi văzut în viziunea care i s-a arătat. Acest balaur întruchipează toată puterea diavolească. El nu s-a sfiit să-L ispitească chiar și pe Mântuitorul, dar, departe de a fi reușit să-L distrugă în vremea Răstignirii, diavolul a servit, fără voie, chiar interesele Domnului în vederea mântuirii neamului omenesc. *Pentru a-i limita răutatea doar până la granița libertății umane*, Mântuitorul Hristos l-a „prins” pe satana și „l-a legat cu lanțuri” pentru „mii de ani” (χίλια έτη), expresie care nu trebuie înțeleasă ca termen fix, ci până „cătrefârșitul lor”, căci în cadrul „miilor de ani” intră și puținul timp când el va fi dezlegat și lăsat liber¹⁵⁵.

Expresia care a stat la baza ereziei hiliaste, dar care este folosită drept cel mai puternic „argument” și de către adepții sectelor milenariste de astăzi este τά χίλια έτη sau fără articol χίλια έτη, întâlnită de șase ori în toată pericopa și numai în acest capitol (cap. 20, 2, 3, 4, 5, 6, 7). Înțelesul expresiei, atât cel cu articol, cât și cel fără articol, trebuie să fie același: „miile (respectiv mii) de ani”. Numeralul este folosit aici la forma de plural: χίλιοι,-αι,-α (mii), forma singulară pentru „mie” sau „o mie” fiind χίλιας,-άδος¹⁵⁶.

Motivul pentru care unele ediții românești, mai vechi sau mai noi, ale Sfintei Scripturi folosesc această expresie la singular, se datorează faptului că *traducerea latină „Vulgata”, folosită de traducătorii români, a redat expresia prin „mille”, care este un numeral invariabil, același la singular și la plural*. După

¹⁵⁵ Dr. Vasile Gheorghiu, *op. cit.*, p. 17.

¹⁵⁶ Pr. Prof. Dr. Ioan Mircea, „Împărăția lui Hristos de mii de ani...”, p. 36.

„Vulgata”, expresia aceasta a trecut și în traduceri: franceză, italiană etc. sub aceeași formă, greșit tradusă prin „mie” sau „o mie”, de unde și interpretarea eronată pe care o dau milenariștii (milenariștii sau hiliaștii moderni). Ceea ce indică însă cert singularul sau pluralul este articolul, substantivul însoțitor sau un alt numeral¹⁵⁷. Concluziile acestor cercetări sunt exprimate și de I.P.S. Bartolomeu Anania în nota sa la diortosirea acestui capitol din Apocalipsă:

„... în versetele 3, 5, 6 și 7 textul original grecesc folosește expresia *tà hilia éte* = «miile de ani», un plural care nu mai lasă loc la îndoieli. Interpretarea literală – ca și traduceri neglijente – au dat naștere multor

¹⁵⁷ Cu toate că pentru numărul „o mie”, cuvântul grecesc este *χιλιάς*, - *άδος*, iar *χίλια* (neutru de la *χίλιοι*, -*αι*, -*α*) este folosit numai la forma plurală, dicționarele arată și unele cazuri rare în care autorii clasici au folosit această formă de plural cu sens de singular, dar însoțit de un substantiv la singular. De exemplu: *ίππος χίλια* (o mie de cai sau un corp de cavalerie). Tot așa trebuie să se spună: *χίλια έτος* pentru „o mie de ani” sau cu articolul la singular: *τό χίλια*, cum arată și Areta al Cezareii. De asemenea, tot pentru redarea sensului de singular, poate fi folosit cu un alt numeral: *έν χίλια* = o mie (de la *είς*, *μία*, *έν*), *χίλια* fiind neutru. Așadar, ca să se traducă numeralul *χίλια* prin singular, trebuia să fie: sau *έν χίλια*, respectiv *τό χίλια έτος* (o mie de ani), sau *χιλιάς*, -*άδος* (o mie). Dacă latinescul „mille”, fiind invariabil la singular și la plural, produce confuzie, grecescul „*χίλια*”, așa cum se află în textul original, nu poate fi tradus decât numai cu formă de plural. De altfel, regula aceasta și excepția ei o arată atât de precis dicționarele: greco-francez al lui Bailly (*χιλιάς δραχμας* = o mie de drahme), cât și al lui Alexandre, care folosește pentru plural exemplul: *χίλια έτη* = mii de ani, iar pentru singular: *ίππος χίλια* = o mie de cai sau un corp de cavalerie. Putem concluziona cu toată certitudinea, că expresia „*τά χίλια έτη*” nu poate fi tradusă corect decât prin „miile de ani” (fără articol – „mii de ani”), adică indicând un timp nedeterminat. Încercarea unor exegeți, dar mai ales a unor talmăcitori ocazionali ai Bibliei de a o traduce cu tot dinadinsul la singular s-a dovedit a fi forțată, tendențioasă, neștiințifică, sofistică și incorectă. Vezi: Pr. Prof. Dr. Ioan Mircea, „Împărăția lui Hristos de o mie de ani sau de mii de ani?”, în *Orthodoxia*, XXXVIII (1986), 3, pp. 49-57.

confuzii și rătăcirii, precum vechiul hiliasm și mai noul milenarism”¹⁵⁸.

Chiar dacă nu este locul aici să intrăm în polemică pe o temă filologico-exegetică cu unii traducători biblici de dată recentă nu putem ignora faptul că ultimele traduceri neotestamentare românești preferă întoarcerea la forma veche a capitoului 20 din Apocalipsă, tributară textului latin, cu varianta numeralului „o mie de ani”. Dacă este explicabilă îngăduința bibliștilor ortodocși care au făcut parte din grupul traducătorilor recente ediții interconfesionale a Noului Testament în limba română¹⁵⁹, nu același lucru se poate spune despre traducerea „inedită” și comentariul domnului Cristian Bădiliță¹⁶⁰, dată fiind atitudinea neprietenoasă, partizan-confesională și neacademică a acestuia față de exegeții ortodocși, fără a aduce vreun argument filologic în susținerea sa.

Teologia ortodoxă, sistematizând învățătura eshatologică a Bisericii, a ținut cont întotdeauna de simbolismul numerelor în Sfânta Scriptură, iar în cazul de față, traducerea la singular a numeralului χίλια ἔτη prin „o mie de ani” a fost interpretată în contextul general al Sfintei Tradiții, ca o perioadă lungă, nedeterminată. De altfel, și exegeți contemporani renumiți, precum profesorul grec Savvas Aguridis și alții, confirmă interpretarea metaforică a celor „o mie de ani” din traduceri de influență latină, aceasta reprezentând o perioadă a cărei durată o știe numai Dumnezeu¹⁶¹. Dacă o

¹⁵⁸ *** , *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit de numeroase alte osteneli, EIBMBOR, București, 2001, nota m, p. 1770.

¹⁵⁹ *** , *Noul Testament*, traducere după textele originale grecești, Societatea Biblică Interconfesională din România, București, 2009, pp. 497-498.

¹⁶⁰ *** , *Noul Testament, Apocalipsa lui Ioan*, ediție bilingvă, traducere inedită și comentariu de Cristian Bădiliță, Ed. Adevărul Holding, București, 2012, pp. 350-351.

interpretare literală a acestui text a fost susținută în primele secole creștine de ereticul Cerint și unii Părinți precum episcopul egiptean Nepo, Papia, episcopul Ierapolei, Sf. Iustin Martirul, Irineu și Ipolit, o interpretare metaforică și duhovnicească a împărăției de „o mie de ani” au susținut Origen, în Răsărit, și Augustin, în Apus, precum și toți exegeții medievali.

„În sensul ei spiritual, împărăția de o mie de ani începe odată cu timpul Bisericii sau cu răstignirea lui Hristos și se extinde în lume prin lucrarea Duhului. Astfel, unii identifică cei o mie de ani cu perioada Bisericii, iar alții, mai ales protestanții, mai nou, cu perioada propovăduirii și a misiunii Bisericii. În ambele cazuri, se crede că puterea satanei a fost cel puțin limitată, așa încât a existat o oarecare dominare a binelui și a adevărului în lume”¹⁶².

Aceeași interpretare alegorică a textului de față o găsim și în comentariul Sfântului Andrei al Cezareii, care spune că prin „miile de ani” (sau cei „o mie de ani” din traduceri occidentale) „înțelegem întregul răstimp de la Întruparea lui Hristos, până la venirea lui Antihrist”¹⁶³. Prin întruparea Fiului lui Dumnezeu și, mai ales, din clipa în care El a răscumărat omenirea întreagă prin moartea Sa pe Cruce, satana a fost legat, păgânismul a fost înfrânt și *a început pe pământ împărăția de mii de ani a lui Hristos*.

„Însă împărăția de «o mie de ani» (după traducerea engleză, n.n.) a lui Hristos pe pământ trebuie înțeleasă ca biruința creștinismului asupra păgânismului și înțe-

¹⁶¹ Savvas Agouridis, *Comentariu la Apocalipsa Sfântului Ioan*, traducere de Pr. Prof. Dr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 2004, p. 285.

¹⁶² *Ibidem*, p. 291.

¹⁶³ Cf. Arhiepiscopul Averchie Taușev, Părintele Serafim Rose, *Apocalipsa în învățătura Sfinților Părinți*, traducere din limba engleză de Cristian Maxim, Ed. Icos, Iași, 2000, p. 216.

Zohar, sub forma ciclurilor pentru purificare²², iar ideea este intens propagată de cabaliști și astăzi. Această concepție este, în mod evident, contrară scripturilor canonice vechi-testamentare, a căror continuitate și împlinire avea să fie doctrina neotestamentară despre învierea trupurilor, pe baza adevărului Învierii lui Hristos din morți.

Prin Kabbala – gnoză ebraică mistică, ezoterică și inițiativă – se perpetuează, așadar, sincretismul gnostic, iar aceste concepții, vădit anticreștine, vor îmbrăca forme moderne în mișcarea spiritistă, în teozofie și antropozofie, așa cum vom încerca să arătăm în cele ce urmează.

Mișcarea spiritist-teozofică și antropozofică – reactualizare în variantă modernă a sincretismului gnostic anticreștin

Mișcarea și practica spiritistă

Dintre doctrinele și practicile oculte, cea mai veche, mai răspândită și mai primejdioasă este spiritismul²³. Luându-și numele de la pretinsa comunicare cu spiritele (sufletele) morților, spiritismul este o practică ocultă a cărei origine se pierde în negura vremurilor, fiind întâlnită la toate popoarele din vechime. Vechiul Testament face mențiunea practicilor spiritiste și ne oferă cazul lui Saul cu vrăjitoarea din Endor (I Regi 28, 7-20), arătând că aceste practici sunt împotriva voii lui Dumnezeu și ca atare, interzise (Deuteronom 18, 9-12). Spiritismul este cunoscut chiar și în primele veacuri creștine, începând de la Simon Magul (Fapte 8, 9) și de la vrăjitorul Elima (Fapte 13, 8), fiind practicat în mediile iudeo-păgâne²⁴.

²² Constantin Bălăceanu-Stolnici, *Introducere în studiul Kabbalei iudaice și creștine*, Ed. Omnia, București, 1996, p. 63.

²³ Diac. Prof. Dr. Emilian Vasilescu, „Spiritismul, o primejdie religioasă, morală și socială”, în *Studii Teologice*, V (1953), 7-8, pp. 454-460.

Însă *spiritismul modern*, însă, s-a născut în America, în anul 1848, în casa pastorului Bisericii metodiste din Hydesville (casa familiei Fox), unde s-ar fi auzit niște zgomote ciudate, despre care comisia constituită pentru a cerceta evenimentele a ajuns la concluzia că ele nu pot fi explicate pe cale naturală. Răspunzând printr-un limbaj convențional, format din ciocănituri, „cercetătorii” fenomenului pretindeau că au ajuns să intre în conversație cu spiritele care produceau acele zgomote și care ar fi fost de fapt vechii locatari ai acelei locuințe, fiind descoperit în beciul casei și un schelet uman.

Cel care a sistematizat într-o oarecare măsură concepția spiritistă este *Allan Kardec*, a cărui carte „*Le livre des esprits*” este considerată „*Biblia spiritiștilor*”. Acesta, cunoscut inițial sub numele *Léon Denizard Rivail* (1808-1869), în cadrul unei ședințe spiritiste, a primit „revelația” unui „spirit protector” care i-ar fi comunicat că, într-una din existențele anterioare, l-ar fi întâlnit și l-ar fi cunoscut sub numele de *Allan Kardec*, pseudonim pe care și l-a asumat.²⁵

Spiritismul s-a răspândit în toate mediile sociale, atrăgând chiar și pe unii savanți și oameni de cultură. Fiind supus la tot felul de controverse privind veridicitatea și semnificația fenomenelor revendicate de adepții acestuia, spiritismul a avut totuși susținători din partea unor oameni de știință importanți, dintre care îl amintim pe inginerul american *Thomas Alva Edison* (1847-1931), inventatorul fonografului, pe *Nicolas Camille Flammarion* (1842-1925), fondatorul Societății Astronomice Franceze, pe chimistul german *Karl Ludwig Freiherr Reichenbach* (1788-1869), care nu este doar descoperitorul parafinei, ci și teoreticianul cel mai important al doctrinei

²⁴ René Guénon, *L'erreur spirite*, Edition Traditionnelles, Paris, 1977, p. 20.

²⁵ Pr. Prof. Dr. Nicolae Achimescu, *Noile mișcări religioase*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2004, p. 98.

fundamentale ocultiste, dar și alții, care au pretins apariția unei noi ramuri în lumea științelor – *parapsihologia*²⁶.

În România, în afară de unii practicieni naivi și curioși, spiritismul i-a atras și pe câțiva intelectuali, dintre care cel mai important este academicianul *Bogdan Petriceicu Hașdeu*. Acesta, pe fondul durerii provocate de moartea fiicei sale, geniala poetă Iulia Hașdeu, a recurs la spiritism, în speranța comunicării cu spiritul ei. El a devenit mai apoi unul dintre doctrinariii importanți ai acestei concepții, scriind, pentru popularizarea și răspândirea spiritismului, cartea „*Sic cogito*”²⁷.

Dar adepții și simpatizanții spiritismului în România nu se limitează, desigur, la generația unor intelectuali de la începutul secolului XX, ci se afirmă și astăzi, cum este, de exemplu, medicul Dumitru Constantin Dulcan, neurolog și psihiatru, cel care a devenit celebru în anii de sfârșit ai epocii comuniste prin cartea „*Inteligența materiei*”. Ultima carte a acestuia, „*Mintea de dincolo*”, răspândită peste tot în țară, este o veritabilă pledoarie pentru concepțiile spiritist-teozofice new age-iste de astăzi. Aidoma tuturor spiritiștilor, D. C. Dulcan afirmă că, pentru a putea pătrunde în lumea ființelor fericite din universul spiritual, „trebuie să facem uz de corpul nostru subtil și de conștiința care îl însoțește, așa cum se întâmplă în experiența decorporalizării, a morții clinice și în comunicările cu cei de dincolo prin intermediul unei persoane înzestrate cu calități de *medium*”²⁸. El spune că sunt în lume cabinete în care se realizează o comunicare între cei plecați în lumea de dincolo și o persoană care dispune de capacitatea de a fi medium, adică de a intra „într-o stare de conștiință modificată”. În această stare de conștiință ar fi intrat și

²⁶ *Ibidem*, p. 100.

²⁷ Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Sic cogito*, Ed. „Scrisul românesc”, Craiova, 1991, p. 63.

²⁸ Dumitru Constantin Dulcan, *Mintea de dincolo*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013, p. 239.

Bogdan Petriceicu Hașdeu, în urma morții fiicei sale, iar „castelul-templu” dedicat de acesta la Cămpina „a fost construit după planurile dictate de Iulia, geniala sa fiică decedată la vârsta de doar 18 ani”²⁹.

Analizând concepția spiritistă, vom observa cu ușurință că ideile ei de bază își au *originea în sincretismul gnostic*. Confuză și intolerantă, plină de contradicții și absurdități, „doctrina” spiritistă variază după măsura imaginației teoreticienilor ei, la fel ca în gnosticismul antic.

Dacă, din punct de vedere istoric, Kabbala are profunde rădăcini în gnosticismul antic, apărând ca un sistem bine conturat care dezvoltă, în spiritul naționalismului iudaic, ereziile iudeo-gnostice, sectele spiritiste au preluat multe din ideile cabalistice, „torcând” mai departe firul gnozei. Și, pentru a ne convinge mai bine despre această legătură organică dintre gnosticism, Kabbală și spiritism, iată o mărturie despre ideea și practica de bază a spiritismului – pretinsa vorbire cu sufletele morților (necromanția) – care există și la cabaliști. Autorul cărții „Istoria filosofiei oculte” ne oferă exemplul „maestrului inegalat” al Kabbalei operative, Isac Luria (1534-1584), numit Ari (Leul), care a trăit ca eremit șapte ani pe malul Nilului și care, ca „extraordinar vizionar”, mulțumită formulelor sale de invocare a spiritelor, „vorbea cu profetul Ilie și cu mulți cabaliști decedați”³⁰.

Ocultismul susținut de Eliphas Lévi a influențat foarte mult mișcarea spiritistă, iar sintagma „știință ocultă” promovată de el i-a inspirat pretenția de „știință spirituală”, în opoziție cu materialismul „științific” care atingea în acea vreme nivelul răspândirii marxiste. Această „știință ocultă” era, de fapt, un amestec de magie, alchimie și astrologie, iar „corpusul doctrinar” era alcătuit din elemente disparate. Eliphas Lévi a încercat să le reconstituie pe structura Kabbalei

²⁹ *Ibidem*, p. 240.

³⁰ Alexandrian, *op. cit.*, p. 84.